

Галенко А. М.,

*старший викладач кафедри української філології та журналістики
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*

КОНЦЕПТ «ОДЯГ» ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ЕПІСТОЛЯРІЇ ОСКАРА ВАЙЛДА

Анотація. Статтю присвячено опису одягу в житті визначної постаті в історії світової літератури – письменника Оскара Вайлда. Проаналізовано концепт «одяг» в епістолярії класика англійської літератури. На основі аналізу листів автора розкрито значення одягу в житті митця, вираження через вбрання неординарної особистості, нетривіального світогляду тогочасної людини. Англійська література містить значну кількість автентичних джерел, що збереглися до нашого часу. До таких історичних джерел дослідники зараховують щоденники, записні книжки, листи тощо. Цей значний пласт, що включає у себе і листування англійських поетів-романтиків, загалом залишається маловивченим культурним простором у вітчизняному літературознавстві, в якому не досить конкретизовані складники жанру. Тому мета статті – простежити реалізацію концепту «одяг» у листуванні Оскара Вайлда, зокрема, як одяг впливав на самовираження творчої особистості.

Цінним історичним першоджерелом виступають листи письменника, які фіксують, як одяг диференціювався залежно від статі, віку, соціального статусу людини, та як за допомогою костюму можна було презентувати себе та маніпулювати деякими верствами населення. Зважаючи на унікальність епістолярного жанру, саме з листом людини розкривається у своїх потаємних думках, з них можна прослідкувати те, що було приховане від загалу. Особливе значення має з ким автор активно листувався і які проблеми порушував, що саме його хвилювало. У аналізованому епістолярному виданні листи О. Вайлда розташовані в хронологічному порядку, як і в попередніх англійських виданнях, із яких вони взяті. Звідси – основні дев'ять розділів. Кожен розділ – новий етап біографії, нове відкриття світу. Бачимо, що письменник прагне виділитися, не зливатися з натовпом, не носити однакові чорні фраки, як усі навкруги, а внести розмаїття кольорів в одяг чоловіків.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в компаративному вивченні письменницького епістолярію романтиків та в дослідженні концептів на позначення одягу у представників різних національних культур на основі аналізу літературно-художніх творів.

Ключові слова: історія світової літератури, образ автора, концепт, одяг, листування, етикет, стиль, костюм.

Я, як ніхто інший, розумію все значення і важливість одягу в його взаємозв'язку з хорошим смаком і міцним здоров'ям.

Оскар Вайлд

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Із появою у сучасному світі інформаційних систем нового покоління, мобільних телефонів з різними функціями комунікації, електронної пошти, скайпу й іншого майже відійшов у минуле

такий жанр, як лист. Однак завдяки листам великих людей минулих століть ми, сучасники, багато змогли дізнатися про той час.

Англійська література містить значну кількість автентичних джерел, що збереглися до нашого часу. До таких історичних джерел дослідники зараховують щоденники, записні книжки, листи тощо. Цей значний пласт, що включає у себе і листування англійських поетів-романтиків, загалом залишається маловивченим культурним простором у вітчизняному літературознавстві, в якому не досить конкретизовані складники жанру.

Зазначена нами проблема полягає у дослідженні концепту «одяг», зокрема костюму XIX ст., яку роль він відігравав у культурі народу та яким чином впливав на самопрезентацію людини. Актуальність такої розвідки полягає у простеженні формування соціальних факторів в історії культури, що впливали на створення одягу загалом. Листи письменника, як цінне історичне джерело, фіксують, як одяг диференціювався залежно від статі, віку, соціального статусу людини. На цьому ґрунті й з'являється сам концепт «мода» як засіб репрезентації та маніпулювання деякими верствами населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з такої теми, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується зазначена стаття. Постать англійського письменника Оскара Вайлда завжди перебувала в полі зору дослідників не лише в XIX ст., а й часто стає об'єктом наукового пошуку сучасності. Так, С. Нісевич у кандидатській дисертації звернулася до аналізу твору «Портрет Доріана Грея» О. Вайлда, де простежила образ маляра, який органічно синкретизує літературу й живопис і постає виразником авторського світогляду. Трапляються поодинокі статті, що спрямовані на вивчення питання моралі в художній спадщині О. Вайлда (О. Закомолдіна), естетики творчості (В. Пустовіт), жанрової своєрідності драматургії (О. Валова), аналізу циклу казок (Г. Турежанова), мотив гри у творчості на прикладі твору «Портрет Доріана Грея» (Г. Резяпова) та ін. Значна кількість публікацій методичного характеру містять рекомендації педагогів щодо вивчення творчості англійського письменника у середній школі та закладах вищої освіти.

Дослідженню епістолярних діалогів видатного англійського письменника, на жаль, належної уваги не приділено.

Формування мети статті. Мета статті – простежити реалізацію концепту «одяг» у листуванні Оскара Вайлда, зокрема, як одяг впливав на самовираження творчої особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Невід'ємною частиною художньої спадщини та цінним історичним першоджерелом виступають листи письменника, які фіксують, як одяг диференціювався залежно від статі, віку, соціального статусу людини, та як за допомогою костюму можна було презентувати

себе та маніпулювати деякими верствами населення. Зважаючи на унікальність епістолярного жанру, саме з листом людина розкривається у своїх потаємних думках. З опублікованого епістолярію ми дізнаємося про емоційний стан письменника протягом усього життя, еволюцію його світогляду, про його духовні та естетичні пошуки. Особливе значення має адресат, тобто з ким автор активно листувався і які проблеми порушував. Серед адресатів – видатні люди того часу, друзі студентства, друзі життя. Особливе місце займає листування з Дугласом, найбільша кількість листів адресована університетському товаришу Роберту Россу.

Оскар Вайлд – класик не лише англійської літератури, а й світової, один з письменників, літературна репутація якого бездоганна і визнана читачами і критикою. Художньому стилю письменника притаманні панорамність характерів, боротьба ідей, насиченість філософським змістом та глибокий психологізм. Водночас він митець, художник, ім'я якого пов'язане зі скандальним судовим процесом, що вплинув на оцінку його особистості та творчості в громадській думці того часу. Зрозуміло, що в такому контексті перед нами постає неординарна особистість, чия творчість настільки ж неоднозначна і суперечлива. Така людина, творча, завжди перебуває в полі зору сучасників, однодумців і заздрісників, тому постає проблема із позиціонуванням себе як визнаного майстра літератури, лектора. Одним із засобів вирізнитися з натовпу, довести свою неповторну унікальність, привабливість, епатажність є модний одяг.

Любов до витонченості, вроджений смак – усе це знайшло продовження в одязі, якому О. Вайлд надавав першорядного значення. Свого часу у своїй країні письменник прославився як представник естетизму, тому був запрошений до Америки з лекційним турне, аби ознайомити американців з новітніми пошуками в царині мистецтва та повсякденного життя. Він вирушає з лекціями «Англійський Ренесанс», «Декоративне мистецтво» та «Прекрасне житло». Розповідаючи про естетизм, про англійський костюм, письменник яскраво демонструє всі його переваги на собі. Так, наприклад, він продумував свій гардероб для лекційних занять і звертався в листі з проханням: «Дорогой полковник Морс, будьте добры, пойдите к хорошему костюмеру (театральному) и закажите для меня (не упоминая моего имени) два костюма для дневных, а может быть, и вечерних выступлений. Они должны быть красивы: этакий облегающий бархатный камзол с большими украшенными цветочным узором рукавами и круглым гофрированным батистовым воротничком, выглядывающим из-под стоячего ворота» [1, с. 67–68]. Із наведеного уривку листа ми бачимо, яким смаком був обдарований письменник, він постає перед нами не лише як замовник гардероба, а і як дизайнер із докладним описом усього костюму, до цього додає ескіз і розрахунки, вказуючи на текстури тканин: наявність сірих шовкових панчох, які мають гармонійно поєднуватися із сірим оксамитом, короткі штани до колін – щось у стилі Франциска І. «Рукава должны быть если не бархатными, то плюшевыми, украшенными крупным цветочным орнаментом» [1, с. 68]. Маючи намір завжди перебувати в центрі уваги, сам Вайлд, задоволений від свого замовлення, із захватом резюмує: «Они произведут большую сенсацию» [1, с. 68].

Можна дорікати молодому О. Вайлду щодо притаманного всім юнакам максималізму, але слід віддати належне його вмінню поводитися однаково просто і виховано як у вищому світі, так і зі звичайними робітниками. Під час подорожування з лекціями в місті рудокопів Ледвілі, спілкуючись із шахтарями, він, не роз-

думуючи, спустився з ними під землю в костюмі: «Итак, мы тронулись – рудокопы с факелами шли впереди, освещая нам путь, пока, наконец, вся эта процессия не достигла ствола шахты, по которому всех нас спустили вниз в клетях (разумеется, я, верный своему принципу, был элегантен даже в клетях)» [1, с. 75].

Із листування періоду читання лекцій митець слова постає як упевнений молодик-життєлюб, що знає собі ціну, як драматург, поет, улюбленець літературних салонів [2, с. 112]. Лекції О. Вайлда користувалися популярністю, він отримав пропозицію ще на один цикл, тому йому знадобилися нові костюми, але вони мали відображати епоху, про яку була лекція. Одяг був простий, але з історичною родзинкою «Не закажете ли Вы для меня у поставщика, разбирающегося в исторических костюмах, батистовую рубашку, которая подошла бы к одеянию прошлого века» [1, с. 77]. У цьому ж листі вбачаємо ще одну рису письменника – індивідуальність у всьому. Збираючись на вечірню зустріч, він умисно відступає від загальноприйнятих правил етикету в одязі: «К миссис Кросби я явлюсь в вечернем костюме, который представит собой новое отклонение от общепринятого: черный бархат с кружевами» [1, с. 77].

Прискіпливе око історика моди, знавця і лектора відображає лист до редактора газети «Дейли телеграф», який варто детально проаналізувати. Засуджуючи чоловіків, які одягають однакові чорні фраки, від того втрачають свою індивідуальність, Вайлд пропонує внести розмаїття кольорів, аргументуючи це так: «Выбор цвета фрака целиком зависит от вкуса и фантазии его владельца. Свобода в подобном выборе цвета является необходимым условием внесения разнообразия и индивидуальных отличий в мужской костюм. Нотку индивидуального, которая и придает прелесть наряду, можно сегодня привнести, только варьируя цвет и форму цветка в петлице. Цвет фрака должен всецело зависеть от хорошего вкуса того, кто его носит» [1, с. 132]. Продовжуючи сентенції на тему модних аксесуарів, письменник особливу увагу зосереджує на дрібницях – це гудзики: «В настоящее время у каждого из нас нашито на фраке более дюжины бесполезных пуговиц, а так как мы неизменно отдаем предпочтение черным пуговицам, одинакового цвета со всем костюмом, это мешает нам сделать из них нечто красивое. А ведь бесполезная вещь обязательно должна быть красивой – иначе ее существование бессмысленно. Пуговицам следует быть либо позолоченными, как на костюме Уиндхэма, либо сделанными из материала, поддающегося художественной отделке: стразы, эмаль, инкрустированный металл и т. п. Ливреи слуг выглядят красиво почти исключительно благодаря ярким пуговицам» [1, с. 132–133]. Далі Вайлд дуже детально аналізує костюм, порівнюючи, як однакові сорочки з жабо виглядають у гардеробі сучасних англійців і парижан.

Цінним матеріалом з культурно-історичним колоритом є опис плаща: «Они темные, какими и должны быть плащи, предназначенные для постоянной носки. Просторные, с широкими складками, они живописны и удобны. Их яркие подкладки восхитительны, причудливы и нарядны. Их пелерины греют, придают человеку в плаще импозантный вид, а самим плащам – богатство и сложность очертаний. Плащ – восхитительная вещь. Из наших предметов туалета ближе всего к нему пристежная накидка; с ватными плечиками и черной атласной подкладкой она по-своему очаровательна. И все же у нее есть если не рукава, то рукавные отверстия. Плащ надевается, или накидывается, гораздо легче. Плащ, кроме того, теплее, и в него можно закутаться на холодном ветру. Нам следует носить плащи

с красивими підкладками. Иначе наш костюм будет совершенно незаконченным» [1, с. 133–134]. Письменник демонструє глибоку обізнаність у модних тенденціях, навіть сам стає законотворцем моди. Тут же він є і деміургом нового бачення одягу як самовираження вільної особистості. «Фрак в будущем сезоне принесет утонченную цветовую ноту и обретет к тому же важное психологическое значение. Он будет подчеркивать серьезную и глубокомысленную сторону мужского характера. По цвету фрака мужчины можно будет судить о его взглядах на жизнь. Цвет фрака должен быть символом. Это станет составной частью изумительного символистского движения в современном искусстве» [1, с. 133]. Як бачимо, глибоким символізмом митець наділяє не тільки тексти своїх літературно-художніх творів, а й елементи вбрання особи. Фраку Вайльд протиставляє інший елемент одягу: «Жилет не позволит дать волю воображению. По жилетам мы будем судить, способен ли мужчина восхищаться поэзией. Это принесет неоценимую пользу. Законодательницей мод на сорочки станет Прихоть» [1, с. 134]. Тому всіх, хто залишатиметься вдягненим за старими звичками, можна буде впізнати з першого погляду і зрозуміти, що це нудна людина.

Говорить у своєму листі автор і про англійський консерватизм у вбранні, порівнюючи з французькими новаторствами. «В Париже цвет фраков изменил герцог де Морни. Но англичанам претит индивидуализм» [1, с. 133]. Індивідуалізм вбачається і у сміливості змінити наявні норми і порушити однаковість однаково чорного сумного вбрання.

Закінчуючи лист, автор резюмує висловом, який можна зарахувати до відомих афоризмів письменника: «Но если уж приходится вести себя дурно, лучше уж быть дурным и элегантно одетым, нежели дурным и одетым незелегантно» [1, с. 135]. Ця фраза стає знаковою як для митця, так і для наступних поколінь законодавців моди.

Письменник висловлюється й щодо жіночого вбрання. Досить завуальовано, проте відчутно засуджує незручність корсетів та пишних спідниць. Навіть брюки не здаються йому таким уже неприйнятним варіантом для жінок. Тому й існує думка, що його слова відіграють помітну роль у демократизації жіночого гардероба, а отже, у можливості самовиразитися й відчутти більше свободи. Волелюбний чоловік закликає англійське суспільство до надання свободи вибору людині як окремії особистості.

Викликає подив та вражає поведінка О. Вайльда у в'язниці, коли він хвилюється про своє пальто: «Наконец, я был бы очень признателен Мору, если бы он написал тем людям, которые после моего ареста заложили или продали мое меховое пальто, и спросил их, где оно может сейчас находиться, ибо мне необходимо разыскать его и вернуть. Я не расставался с ним двенадцать лет, оно объехало со мной всю Америку, я приходил в нем на все премьеры моих пьес, оно знает меня как облупленного, и оно мне действительно нужно» [1, с. 208]. Важко однозначно засуджувати ув'язненого письменника, хоча, з іншого боку, залюбленість у стиль, певна прив'язаність до речей якраз і характеризують особистість митця. Ще однією рисою позначено образ О. Вайльда, вже на свободі, розчавлений трагічними звістками про смерть дружини, підлість друзів, без грошей, він залишається вірним своїм «пристрастям» до красивого життя й одягу, тому спеціально направляє людину до Лондона «купить мне галстук» [1, с. 311]. Звісно, це не принесло йому належної втіхи, всі сподівалися на появу нових творів, однак визначний письменник доживав свої останні місяці в злиднях

і самотності брудних мебльованих кімнат на околицях Парижа. Але те, що своїми творами та своїми естетичними переконаннями зробив Оскар Вайльд, зробило його безсмертним.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. У листах письменника продемонстровані бездоганний естетичний смак, соціальна і творча активність, висока ерудиція і культура, спостережливість, комунікабельність, прагнення до нескінченного самопізнання та вдосконалення. О. Вайльд як автор листів виступає не тільки як частина зображуваного ним соціуму, а як незалежна й активна особистість, здатна змінювати світ. Насправді, нетривіальні естетичні імперативи видатного всесвітньо відомого письменника та непересічної особистості змінюють не тільки моду на одяг, а головне, змінюють бачення місця людини у соціумі та її право на самовираження, право бути не таким, як усі.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в компаративному вивченні письменницького епістолярію романтиків та в дослідженні концептів на позначення одягу у представників різних національних культур на основі аналізу літературно-художніх творів.

Література:

1. Оскар Уайльд. Письма. Санкт-Петербург : Азбука, 2012.
2. Пустовіт В.Ю. Епістолярій космополіта Оскара Вайльда. *Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво («Постколоніальні стратегії»)* : тези доповідей IV Міжнародної наукової конференції. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 111–112.

Galenko A. The concept “clothing” as a means of personality expression in the Oscar Wilde’s letters

Summary. The article has been devoted to the description of clothes in life of a prominent figure in history of world literature – writer Oscar Wilde. The concept “clothing” in the epistolary of classics of English literature is analyzed. Based on the analysis of author’s letters, the importance of clothing in the life of the artist, expression through the attire of an extraordinary personality, non-trivial worldview of that time is revealed. English literature contains a significant number of authentic sources that have survived to our time. Researchers include diaries, notebooks, letters, etc. in such historical sources. This significant layer, which includes the correspondence of English romantic poets, as a whole remains a little-studied cultural space in the domestic literary criticism, in which the components of the genre are not sufficiently concretized. The purpose of the article is to show implementation of concept “clothing” in Oscar Wilde’s correspondence, and how clothing influenced on self-expression of creative personality.

A valuable historical source are letters of writer, which record how clothing was differentiated depending on gender, age, social status, and how with the help of a suit you could present yourself and manipulate certain segments of population.

Due to the uniqueness of the epistolary genre, it is with the letter that a person reveals himself in his secret thoughts. It is especially important with whom the author actively corresponded and what problems he raised. O. Wilde’s letters are arranged in chronological order, as in the English editions from which they are taken. Each section is a new stage of the biography, a new discovery of the world.

Prospects for further scientific research are seen in comparative study of Romantics literary epistolary and in study of concepts for the designation of clothing in different national cultures.

Key words: history of world literature, author’s image, concept, clothes, correspondence, etiquette, style, costume.